

Várak a Zemplénben

Útinapló

Boldogkővárallja

A Tisza és a Hernád meg a mai országhatár között elterülő vidék a történelmi időben Abaúj-Torna és Zemplén vármegyéhez tartozott. A két megye határa éppen az ezen a területen fekvő hegység észak-déli gerincén húzódott. Ezt a hegységet először Nagyerdőnek, majd Eperjes-Tokaji lánchegységnek, később Tokaji-hegységnek hívták. Az 1436 négyzetkilométer nagyságú, Zempléninek nevezett hegység ma Borsod-Abaúj-Zemplén megye északkeleti részén található.

Vitathatatlan tény, hogy a Szerencs, Gönc, Sátoraljaújhely és Tokaj városkák által határolt, túlnyomórészt vulkanikus hegység legismertebb tája az 516 méter magas Nagy-Kopasz löszös lankáinak világhírű szőlőtermelő vidéke: Tokaj. A Bodrog és a Tisza találkozásánál kialakult település korán bevonult történelmünkbe, már Anonymus említi, hogy Tarcal vitéz, Árpád vezér kegyelméből, ezen a vidéken emelt földvárat. (Az építő emléke a szomszédos község nevében maradt fenn.) 1074-ben pedig későbbi szent királyunk, az akkor még csak herceg: László, bátyja, Géza miután Kemejnél Salamon királytól vereséget szenvedett, ide menekült, Péter fia kúriájába.

Az aszú és a szamorodni csillogása a mai napig elhomályosítja a vidék többi nevezetességét. Pedig tekintélyes hegyeivel, hatalmas völgyeivel, bennük az icipici, de nagymúltú erdei falvakkal és tucatnyi várromával a zempléni az egyik legvadregényesebb, legizgalmasabb magyar hegység.

Legmagasabb csúcsa a magyar-szlovák határon emelkedő Nagy-Milic, amit régen Milickőnek neveztek (896 méter), a mai Magyarország legészakibb pontja, az Országos Kéktúra kezdő- és végpontja. A kabar eredetű Aba nemzetség (amely az

egyetlen Árpád-kori, de nem Árpád-házi királyt, az oly szerencsétlen sorsú Sámuel adta az országnak) ősi szállásterülete később is történelmi nagyságok szűkebb házája volt: Rákóczi Ferenc, Kazinczy Ferenc, Kossuth Lajos és Szemere Bertalan életének jelentős része e vidékhez kötődött. Vizsolyban készült el Károli Gáspár munkája, az első teljes magyar nyelvű bibliafordítás. A hegység legnagyobb múltú városában, a Bodrog-parti Sárospatakon tanított 1650–54 között Jan Ámos Comensky (Comenius), a világhírű cseh pedagógus.

A történelem illata dohos, főleg akkor, ha az egykori gimnazista barátokból összeverődött társaság egy hangulatos tokaji pincében kezdi meg a Zemplén felfedezését. Kedélyes órák után az éktelen külső és a szolid belső meleg elől a Tiszába menekültünk. Kellemes bevezetés után a valódi túrát délután kezdtük meg, amikor Boldogkőváralljánál leszálltunk a Szerencstől Gönc felé kanyargó piroskáról.

A falucskától jó három kilométerre van a vasútállomás, a turistajelzés a műút mentén éri el a községet, miután szinte észrevétlenül kelünk át – az általában kiszáradt – Szerencs-patakon.

A falu fölötti mintegy nyolcvanméteres dombon áll a Boldog-kő, és a szikláira épült, még romjaiban is impozáns vár. Évtizedeken át igazi turistaparadicsom volt a vár felújított lakótornya, egészen addig, míg a legutóbbi bérlő meg nem nyitotta a faluban saját turistaszállóját, ideiglenesen bezárva a régit. Azóta újra romlásnak indult Boldog-kő hajdan neves vára...

Az 1295-ben először Boldua („possessione et castrum Boldua”) majd Bolduaku alakban szereplő várat IV. László (1271–1290) cserével szerezte meg Tomaj nembeli Jaak fia Tyba ispántól. 1300-ban

tulajdonosa Aba Amádé nádor, a környék tartományura, egy évvel később itt állít ki oklevelet Bicskey Gergely esztergomi érsek. Miután az Abák hatalma elvérzett az 1312-ben vívott rozgonyi csatában, Károly Róbert a várat új arisztokráciája egyik tagjának, a talján Drugeth Fülöp nádornak ajándékozta. Valószínűleg ők építették a vár hasáb alakú, 11,5-szer 11,5 m alapterületű, öt emelet magas, három méter falvastagságú lakótornyát, és a hozzá tartozó gótikus palotát. Ölnyi széles falán négy darab 120 centiméter magas lőrés biztosította a védelmet. A felső vár vízellátását a sziklában 26 méter mélységig vágott ciszternával oldották meg. Az alsóvár számottevő védműve az egykor felvonóhidás 10,5 méter magas kaputorony és az északi oldal Csonka-bástyája.

1388-ban a szegény Zsigmond kénytelen volt elzalogosítani. Később az országot veszített Brankovics György szerb deszota kapta meg, tőle a Hunyadiak örökölték. Mátyás ajándékozta a Szapolyaiaknak. A következő viharos századokban a Boldogkő szinte évtizedenként cserélt gazdát. 1542-ben Patóchy Ferenc Zsófia nevű lányának hozományaként a vár a hírhedt Bebek György kezére jutott. Tizennyolc éves várurességéből a színhagyomány büntettek sorát őrizte meg, amit az 1963-ban megkezdett ásás az igazolt: pénzhamisításra alkalmas felszerelést és éretartalékokat találtak a romok között. A vár XVII. századi állapotát két tulajdonosa, Szelepcsényi György esztergomi érsek (1671) és Thököly Imre (1678) összeírásából ismerjük.

Az egykor a Miskolcra a Hernád völgyében Kassa felé vezető út védelmére épített vár a XVIII. század elejére elvesztette jelentőségét. Az országban közel száz „sorstársához” hasonlóan I. Lipót az esztergomi káptalantól megkapott Boldogkő várát is felrobbantotta.

A század második felében a Péchy, majd 1890-től a Zichy család igyekezett a

vár állapotán neogótikus helyreállításokkal javítani.

A vár előtti teraszon vertük fel sátrinkat, majd másnap reggel a lakótorony és a pincék „felfedezése” után lesétáltunk a faluba. Megvettük a község egyetlen boltjában kapható összes kiflit (mintegy tizenötöt), majd a kék jelzést követve elindultunk a regéci vár felé.

Regéc

Az Országos Kéktúrán haladunk Boldogkőváraljáról Arka és Mogyoróska falvakon keresztül Regécre. Hatalmas kőrengemen keresztül vezet az út Boldogkőváralja után, majd mindössze egyórás túrázás után Arkára érünk.

Igazi zsákutca-falu, a temető után nagy sorompó jelzi: az autózható útnak itt vége. Ennek ellenére a falucska élénk életet él; az iskola széles udvarán fiatalok vertek vándortáborot.

A kiszáradt patak, amelyről a falu a nevét nyerte, medrét gyakran keresztezi az erdei út. Hét kilométert kell megtenni Mogyoróskáig, és amikor kiérünk az erdőből – nagyjából félúton – a távolban feltűnik a jóval környezete fölé emelkedő hegy tetején büszkélkedő regéci várrom.

Az ország legkritkább lakott területén járunk, a zempléni falvak (és különösképp Arka, Regéc és Mogyoróska) rendszeresen csak főútcából állnak.

A két község, Mogyoróska és Regéc a várhegy északi illetve déli lábánál fekszik, az autót nyugati, a tuistaút keleti oldalról kerüli meg a hegyet. (A várhegyre csak gyalog juthatunk fel, de a Zemplén egyik legszebb élményét veszti el az, aki kényelemből nem vállalja a tízperces kapaszkodót!) A várrom különleges érdekessége, hogy minden égtáj felé más arcát mutatja, aki egyszer északról, Regécről látta, nem biztos, hogy ráismer délkeletről, Háromhutáról.

Délután háromkor Mogyoróskára értünk, a görögkatolikus templommal szemközti udvaron II. Rákóczi Ferenc fejedelem mellszobrát találtuk. Ez emlékeztet arra a négy évre, amit (1677–81 között) a kurucok későbbi vezére csecsemőként anyjával, Zrínyi Ilonával, a regéci várban töltött.

Hívogató közelségben a vár, de gyomrunk hangosabb... A bolt zárva... (Itt figyelmeztetünk minden majdan a Zemplénbe induló turistát, kirándulót, hogy a nagyon kevés üzlet későn nyit és szokatlanul korán zár. De ha éppen nyitva van, gyakran akkor sem találunk semmit, mert az élelmiszert a falu fogyasztásához mérten szállítják. A szerda általában szünnap. A kocsmákban vonzóan olcsó a Borsodi világos, de jóllakni nem lehet...)

Másnap reggel fél hétkor szélviharban, minden ruhánkat magunkra öltve indultunk tovább a lucskos, sáros úton. Az aznapra tervezett huszonhárom kilométer biztosította a jó hangulatot. De hátizsákosul megmászva a várhegy meredek feljáróját, a rom és a panoráma mindennel kárpótol.

A regéci vár az 1241/42. évi tatárjárás utáni évtizedekben épült, és már biztosan állt 1285-ben, amikor az újból támadó tatárokkal itt csatázott Baksa nembeli Simon fia György. („...sub Regach cum eisdem Tartaris pugnarimus”) Mivel a birtokosok az egész területet birtokolták, Regéc későbbi urai a Boldog-kőnél említettekkel azonosak. A XVII. században birtokolták a Rákócziak, akik itt rendezték be irattárukat, de a Habsburg–hű Esterházyak is. A Weselényi-féle összeesküvés idején I. Rákóczi Ferenc elfogta Lipót hadvezérét, Starhemberg-Rüdiger grófot és vezérkarát, majd Regécre kasszírozta be őket. Amint említettük, itt cseperedett a kis Rákóczi is, miközben a szomszéd szobában a Munkácson hős anyjának vitéz Thököly udvarolt... Itt tartották meg az esküvőt is... A kurucfejedelem halála után, 1689-ben a császáriak elfoglalták és teljesen lerombolták.

A 639 méter magas hegyre épített, észak-déli fekvésű, szabálytalan alakú Regéc a legnagyobb erdei, hegyi vár volt a környéken. Legkorábbi része a hatalmas északi lakótorony (itt lakhatott a tatárverő Baksa), amely 11 méter magas volt, falainak vastagsága pedig 2,5 méter! Az ország legnagyobb lakótornya volt, még a nagyvázsonyinál is nagyobb... Ezt később rondellával és udavarral bővítve kapuvá alakították át, miközben a déli oldalon is torony és a várban palota épült. A 24 méter hosszú és 10 méter széles udvar két oldalán, a falak mentén helyiségek sora épült.

A vár még romjaiban is csodálatos látvány. Tiszta időben pedig, amilyen a mi eső utáni, szeles reggelünk volt, káprázatos kilátás nyílik a vidékre. Nyugatra a hegy lábánál Mogyoróska fekszik, majd a hegy ségen túl a Hernád vidéke tárul elénk, a látóhatáron pedig jól kivehető a Bükk.

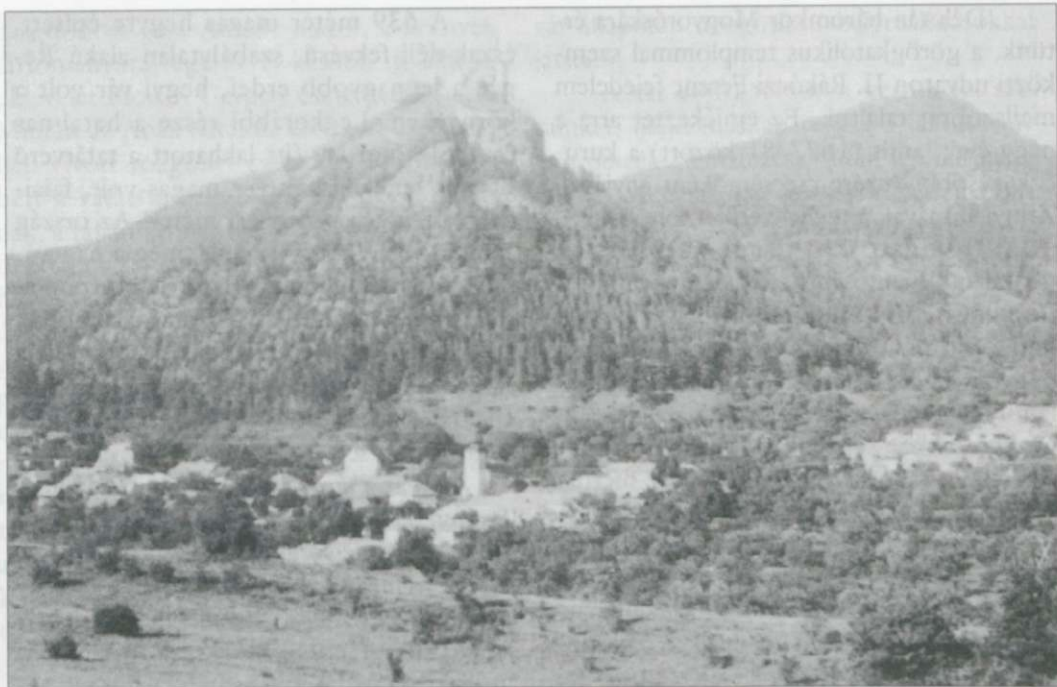
Észak felé, Regéc falun túl, a jóval magasabb Gergely-hegy takarja el Telkibánya, Hollóháza, Füzér és a Nagy-Milic vidékét. Délről és keletről hegy mindenütt, odébb a Sátor hegyek magasodnak.

A felejthetetlen élmény után elbúcsúztunk a romoktól és kényelmes sétával értünk be Regécre. Az idő javult és kezdünk bizakodni. Még nem sejtettük mi vár ránk...

Füzér

Aznap szerda volt, augusztus tizenegyediké – és ne felejtsük el – szerdán az üzletek nem nyitnak ki a zempléni falvakban. Dél előtt fél tizenegykor a túrázó társaság számára nyilvánvalóvá vált, hogy Telkibányáig, aznap esti célunk eléréséig üres gyomorral kell barangolnunk. És a térképen nem tudtuk úgy számolni a kilométereket, hogy ne jussunk el tizenötig.

A kórgó gyomor egy ideig remek ösztöke, aztán annál nagyobb szenvedés. Javuló időben a piros jelzésen haladtunk, a híres Rákóczi-túrán, amelyet a turistakönyv

Füzér vára

különösen szép, könnyű túrának minősít, jól látható jelzéssel. Figyelmeztetnünk kell azokat a turistákat, akik jól előjelzett erdei utakhoz szoktak, melyeken eltévedni szinte képtelenség, hogy a Zemplénben, még iránytű és térkép is kevés a tájékozódáshoz. Sajnos, megszokottá vált, hogy a dombtetőn, a kanyarban az út háromfelé haladt tovább, és egyik irányban sem volt jelzés. Kilométernyi távolságokat tettünk meg úgy, hogy sehol nem láttuk a megnyugtató piros csíkot, aztán a szemközti fán majd kiszúrta a szemünket. Nagyjából ennyit a „jól látható jelzésekről”...

Kellemes északi szél lengedezett, a gyönyörű fenyőerdő csendes volt, gyomrunk kevésbé... A szerző évekkorábban már járt errefelé, de az Amádé-várromot ennek ellenére csak véletlenül sikerült felfedezni az egyik dombkupac tetején. (Itt is szólni kell a jelzésről; csak a szemközti irányból, Telkibánya felől jelzi a várfeljárót, ami pedig, embertelen meredély után, nem a várromhoz, hanem egy sziklára vezet a

kirándulót. Onnan egyébként csodálatos kilátás nyílik észak felé...)

Egyetlen kőfal, kicsiny boltívvel idézi a múltat, az Abák egykori gönci várának lakótornyát. Ez volt az észak-déli irányú, 250 méter hosszú, ellipszis alakú vár központi része, amelyet kettős sánc és meredek sziklafal biztosított. A várrom csak az érdeklődők kutatógatásait szenvedte, szakértő ásatás itt még nem folyt, így egykori elrendezése a megmaradt kevéske maradványból nem állapítható meg.

A várat az 1280 előtti években Aba nembeli David comes fia Omodé (vagy Amádé) építette. Első okleveles említése IV. László 1281. évi ostromához fűződik, amikor a kunos uralkodó Leszteméri Lászlónak és testvéreinek az Ungvár melletti Jenke pusztát ajándékozta, a „Castrum Gunch” ostrománál tanúsított hű szolgálataért.

A környék hírhedt tartományurát, Aba Amádét erőszakosságai miatt rettegte egész Észak-Magyarország, mígnem 1311

őszén, amikor a kassai várban csak szűk kísérettel mutatkozott, egy utcai csetepatéban egy névtelen hős véletlenül végzett vele. Temérdek fia bosszút esküdött a városnak, Csák Máté oldalára álltak, de Kassa és Eperjes szász közönsége, valamint a johanniták Károly Róbert mellett a végsőkig kitartva, győztesen kerültek ki a következő évben megvívott – korábban már említett – rozgonyi csatából.

A várat a Boldogkő váránál is szerepelt Drugeth Fülöp foglalta el királyának. „Gwnch” vára már 1391-ben romos volt, amikor Zsigmond király Bebek Imre országbírónak adományozta, és későbbi tulajdonosai sem újították fel.

A 656 méter magas várhegyről térd- és bokaficamító lejtőn visz tovább az út; milyen lehet ez felfelé... Felidéztek a turistakönyv minősítését (kényelmes, könnyű túra...) –, ez a mű valószínűleg alpinisták számára íródott.

Az éhségtől már szédelgett a társaság, amikor délután fél négykor a szintén göncinek nevezett pálos kolostorromhoz értünk. (A valóságban a vár- és kolostorrom is vagy hat kilométerre van a településtől.)

A múlt emlékeit kedvelő turista számára a kolostorrom az út egyik legnagyobb élményét jelenti. Az Özséb pécsi kanonoktól 1262-ben alapított, egyetlen magyar szerzetesrend, a pálosok gönci kolostorát Nagy Lajos király építtette 1377–81 között. A monumentális gót falak ma is büszkén magasodnak, csak tetőszerkezetét és belsőjét vesztette el az épület. Az egyhajós templom apszisának oldalában az egykori kolostor zegzugos celláinak maradványaira bukkanunk.

Még többet időzhettünk volna a romoknál, ha gyomrunk nem hajtott volna tovább bennünket. A következő három kilométer vesszőfutásnak bizonyult; legalább négyszer tévedtünk el, végül toronyiránt, a füstszagot és a kutyaugatást követ-

ve, az éhhalál küszöbén érkezünk Telki-bányára.

Útinaplónk célja a Zempléni hegységben található várak bemutatása, így a történelmi bányavároska ismertetésére nem vállalkozhatunk. Az elcsigázott társaságot a sarki „krimó” hot dogja mentette meg, a csapolt borsodi világos ára pedig – nagy-nagy gyönyörűségünkre – minden korábbi tapasztalatunkat „alulmúlta”.

Másnap reggel megnéztük a település híres kopjafás temetőjét és a porcelángyárból kialakított bányászati múzeumot. A nap már delelőre ért, mikor elindultunk Hollóházán át Füzérre. Az előző napi szenvedések után tényleg kényelmes volt az út a következő „porcelánfaluiig”. Csodálatos volt az idő, és amikor a dombtetőre értünk, gyönyörű mesebeli birodalomnak tűnt a hosszú völgyben kanyargó falucska. Amint ez valószínűleg köztudott, Hollóháza porcelánipara elsősorban Szász Endre iskolájának köszönheti hírnevét. A gyár kiállításának megtekintése után továbbindultunk Füzér felé. Akkor még abban reménykedtünk, hogy aznap este eljutunk a Nagy-Milicig...

Valahol félúton tévedtünk el, és bár erre hamar rájöttünk, tekintélyes idővesztéséget szenvedtünk, mire a lenyűgöző füzéri várhoz értünk.

A hegység legismertebb vára a falu fölötti meredek, vulkánikus eredetű sziklás hegyen, 582 méteres magasságban büszkélkedik.

A legrégebbi zempléni vár. A XIII. század elején a Kompolt (Aba) nembeli vak Andronicus adta el II. Andrásnak. Ő Anna leányának adta, akinek gyermekeitől a mohó unokaöccs, V. István ifjabb király elvette, és még a pápa 1264-ben írt fenyítő levele sem bírta jobb belátásra. IV. Béla megpróbálta kivenni innen fiát, de Rosd nembeli Endre fia Mihály megvédte az ifjabb király számára, aki hálából 1270-ben neki adományozta a környező tizenegy községgel egyetemben. Később a „castrum

Fyzer" is a Drugethek birtokába jutott. Sok-sok tulajdonos után 1430-ban új fejezet kezdődött a vár életében. Ekkor a szorgalmas Perényiek gót stílusban a lakótoronyra emeletet és a dongaboltozatos román helyiségre csinos kápolnát építettek. A mohácsi katasztrófa után Szapolyai János, miután Székesfehérvárott királlyá koronáztatott, Perényi Péter koronaőrre bízta a koronát és a jelvényeket, aki a füzéri várban rejtette el azokat. A Perényiektől a Báthoriak, majd a Nádasdyak örökölték a várat. A hűtlenségi perben elítélt és kivégzett Nádasdy Ferenc birtokait, így Füzert is, a Habsburgok elkobozták. A szabálytalan alakzatú, kapu-, bástya- és lakótornyos, ó- és új-olasz bástyákból álló, gyakorlatilag bevehetetlen várat a császáriak 1683-ban felrobbantották.

A toronyok gótikus ablaknyílásaiból teljes körkilátás nyílik a hegységre. Észak felé a Nagy-Milic tömbje emelkedik az erdők fölé, amelyet ezen a túrán nem sikerült meghódítanunk.

Mondják, hogy a század elején a vár szikláin még keresztvesperák sütkéreztek. Egri Kiss Tibor, a neves zempléni természetbúvár harminc éve járja a hegységet, és mindössze három viperát látott. Ma lassú, de alapos felújítás folyik a várban, ahol falak helyett a „vérbeli” turisták által otffelejtt szemét magasodik...

Másnap reggel autóbusszal Sátoralja-újhelyre utaztunk, majd az eredeti terv szerint Sárospatakot és híres várát fedeztük volna fel. Azonban a fáradt és anyagilag is feltűnően lerongyolódott társaság, amely négy napja nem látott fürdővizet, inkább vonatra szállt és elindult hazafelé, hiányosan hagyva rövid várkalauzunkat...

1993. augusztus 9. és 13. között a Zempléni hegységben, az ország egyik legvadregényesebb tájain túrázott: (a képen balról jobbra) *Salló Hajnalka, Jancsák Csaba, Fekete Balázs, Patuki Gábor, Hegyi Csaba, Simó Balázs* és

Nagy Tamás

Felvidéki vártúra

(A szerző a tavalyelőtti nyarat a Felvidék csodálatos vidékein töltötte, megismerve annak elragadó természeti szépségeiben és történeti emlékekben bővelkedő részeit. Az alábbi cikk történelmi emlékek és személyes benyomások szülte írás.)

Az esztergomi Mária Valéria-hídmardvány látványa nyhén szomorkássá tette e hon elhagyását, ám ebből a hangulatból a szláv szavak csakhamar kizökkentettek minket: megérkeztünk Párkányba, amely a szlovákok nemzeti öntudatát XIX. században felébresztő pozsonyi, majd lőcsei tanár és költő, Ludovik Stur nevét kapta a Trianon utáni kereszttségben (Sturovo). Innen Selmezbányára (Banska Stiarnica) vonatoztunk a Magyarországon is jól ismert kis piroskával a Léva (Levice) – Garamszentkereszt (Ziar nad Hronom) – Garambenence (Hronska Dubrava) vonalon. A vasút Léva után behatol a Garam szűk völgyébe, pompás látványt nyújtva az utasnak. Útba esik Garamszentbenedek (Hronsky Benadik), melynek apátsági temploma fenségesen emelkedik a folyó és a falu fölé. Már a vonatból is kitűnően látszik, hiszen a vaspálya a dombra épült apátság alatt húzódik. A bencés kolostort I. Géza 1075-ben alapította, hatalmas birtokot, s vele sok falut adományozva a szerzeteseknek. A román stílusú templomot, melyet ekkor kezdtek építeni később gótikus formára átépítették, később a husziták égették föl. A török időkben védelmi funkciók ellátására erődítménnyé építették át. A kéttornyú, ún. „csarnoktemplom” közép-európai viszonylatban a korai gótika egyik legszebb emléke. Az épületegyüttes összképe igen egységes és festői, a nagyméretű védőfalak is kiváló állapotban vannak.

Innen tovább indultunk északnak a Garam völgyében, majd a 275 méter magasán levő Garambenencén történt átszállást követően már a Selmezi-hegységben járunk. Csigalassan kúsztunk fel Selmezbányára, amely 600 méter magasán fekszik a tengerszint felett. Ez egy átlagos magasság, ugyanis a város alsó utcái és felső kapui közti szintkülönbség meghaladja a 300 métert. A vasútállomásról az ódon városrész felé tartva minduntalan elhagyott bányaknákat találunk, bizonyítva a település kötődését a bányászathoz. A környező hegyekben már a rómaiak idejében bányászták a vasat, ezüstöt, rezet. A város IV. Bélától kapta bányavárosi jogait, a selmezi adománylevél később több hasonló jogadományozás mintájául szolgált. 1918-ig szabad királyi város, ezüstbányáit Európa leggazdagabb lelőhelyei közt tartották számon, bérlői között magtálalhatjuk a gazdag Thurzókat és Fuggereket is. A virágzásnak a spanyol gyarmatok ezüstjének európai piacon való megjelenésével azonban vége szakadt. Gazdagsága miatt állandó veszélyben volt a város: a török többször megpróbálta elfoglalni, de a szilárd városfalak és a vár megvédte. A kuruc időkben Beresényi tábornok be akarta tömetni a bányákat, ám Hell Máté Kornél bányamesternek köszönhetően elmaradt a katasztrófa. 1627-ben Selmezen használtak először puskaport bányarobbantási célokra. 1733-ban már báró Hellenbach és Hell József Károly találmányával, a hidraulikus szivattyúval szivattyúzták ki a bányákból a vizet. A kor kiváló mérnöke, a tatai mocsarak lecsapolója, Mikovinyi Sámuel kiépítette a ma is látható bányatavak rendszerét. A huszonhat tó mesterséges árkokkal volt összekötve, melyeknek összes hossza 120 km. A legnagyobb közülük Európa leghosszabb

alagútja volt a Simplon megalkotásáig. A XIX. században a bányák kimerültek, csak újabban nyitottak meg néhány új ezüst és ónbányát. Így lett a hajdani pompás, gazdag városból – amely Mária Terézia alatt a Felvidék harmadik legnagyobb városa volt 25 000 lakossal – a mai szegényes, 12 000 lakosú vidéki kisváros.

A város mint iskolaváros is jelentős szerepet töltött be a magyar kultúrában. Első bányatisztképző intézetét 1735-ben alapították, ezt Mária Terézia 1763-ban bányászati és kohászati főiskolává, 1770-ben egyetemi rangú Akadémiává tette. Így ez lett Európa első bányászati főiskolája, a magyar földtani és vegyészeti kutatás bölcsője. A híres Akadémia Trianon után Sopronba, majd a Rákosi-érában egyfelől Miskolcra költözött (A Rákosi Mátyás Nehézipari Műszaki Egyetemre a kohó- és bányamérnöki kar), másfelől az erdészeti kar Sopronban maradt (ma is ott van).

Az egykor oly gazdag várost ma szomorkás báj lengi be. A város főterén áll a Szent Katalin templom, amely 1491-ben épült gótikus stílusban. Az útikönyvek szerint nemcsak a külseje, a belseje is remekbe szabott, ám a templom ottlétünkör érthetetlen módon három napig zárva volt. A templom közelében található az Akadémia (ma ipari technikum), zárandoklatot nyújtva a szerzőknek, ám a szlovák portás bácsik a magyar szó hallatán egykedvű vállvonogatások közepette megtagadták bebocsátásunkat az épületbe... Ezután az Óvár felé vettük az irányt, ám azt is csak kívülről szemlélhettük, köszönhetően az immár tizenhat éve tartó felújítási munkálatoknak. Állapota elhanyagolt, bár az erődítmény falai teljesen épek. Eredetileg a XII. században épült román, majd gótikus templom volt, a török közeledtének hírére alakították ki ebből a zólyomi várra kissé hasonlító, bár kisebb, reneszánsz várat.

A városnak a nemrég sikeresen lebontott bélabányai kapun kívül egy kapuja van:

a Hegybányai kapu, amely teljes épségben maradt meg. Ki tudja meddig...

Selmec minden pontjából látható az ún. Leányvár, amely egy négy saroktornyos zömök, vastag falú ágyútorony. Ez az erődítmény számos kísértetmondának szolgáltatót alapot. A XVI. században, a török ellen építették, része volt a várost körülvevő erődítményrendszernek. A városból nagyszerű kirándulásokat tehetünk a Selmeci-hegységbe. Kiváló kirándulóhely a 16 km-re levő Szitnya-hegy, a hegység legmagasabb csúcsa (1 009 m), tetején a Balassák ősi sasfészékének romjával.

Selmecbánya megtekintése után Árva (Orava) felé folytattuk utunkat. A már jól ismert kis piros vonatesodával zötykölődünk a Körmöcbánya (Kremnica) – Ruttká (Vrúttky) – Alsókubin (Dolny Kubin) – Árvaváralja (Orarski Podzámok) vonalon. A vonat Ruttká után ér be az Árva (Orava) folyó sziklás völgyébe, melyet az 1500 méteres Árvai Magura hegyei szorítanak közre. Lenyűgöző látványt nyújt az örvénylő, tajtékzó, kiálló sziklafogakkal szabdalta folyó, és a közel függőleges, a folyó fölé tornyosuló sziklafalak. Lélegzetelállító, lenyűgöző látvány, ahogy az árvai vár hirtelen megjelenik az utas szeme előtt! A folyó felett 112 m magasan keskeny ujjként az égbe nyúló, szinte késpengé vékonyságú sziklagerincen tornyosul a felsővár, alatta a hegy változatos formáját követő egyes külsőbb erődítménykövek. A látványról így szólt a századelőn Varjú Elemér, a neves kassai művelődéstörténész: „Tájképi szépségre, festői fekvésre hasonló nem sok van a föld kerekiségén.”

A teljes épségben álló, mintaszerűen restaurált vár végigjárása a turista számára feledhetetlen élmény. A vár úgy tárul a szemlélő elé, mint a megelevenedett középkor, szinte azt várnánk, hogy a megnyíló kapun belovagolnak a büszke Thurzók.

A vár méhsejtszerű apró övezetekből áll, és minden sejt az előrehaladás irányá-

ban mind magasabban épült, mint az alatta lévő.

Árva várát a Balassák építették a XIII. sz. első felében, a Vág-völgyi fontos út ellenőrzésére, így nem véletlen, hogy a középkorban általában királyi birtok volt. Mátyás király Corvin Jánosnak adományozta, utána Szapolyai István kezére jutott. 1534-től évszázadokon át Thurzó-birtok volt. A XVII. századi többszöri ostromokat sikeresen átvészelte, és a tulajdonosok ragaszkodása megővta a várat. A várban korabeli bútorok, fegyverkiállítás, börtön és kínzókamra, és az Árvai Tájélmúzeum található, ez utóbbi átfogó képet nyújt a környező hegyek élővilágából. A várudvar kútja 91 méter mély.

Elhagyva ezt a festői vidéket, az Árva-völgyi vasút a Vág-völgyi vasúti fővonalba torkollik. A Vág völgye Ruttkát követően annyira összeszűkül, hogy a folyó három nagy kanyarjával alig bírja magát átörni a Sztrecsényi-szoroson.

A Vágnak ettől a különösen éles, szirtfogakkal telítődelt kanyarjától rettegtek annak idején a tutajosok, mert a folyó közepén kiálló Dühös-szikla és a Margita nevű kőszirt sok hajótörést okozott. Mára ezeket a sziklákat eltávolították. Ebben a festői környezetben a Vág két partján, egymással szinte szomszédosan két várrom emelkedik: Óvár (Stary Hrad) és Sztrecsény (Strecno).

Sztrecsény a Vág vidékének legfestőibb vára, szinte a tájba tervezett műalkotás. Mint kilátóhely is páratlan a Vág völgyében. A váron ottlétünkkor jelentős munkával felújítási munkálatokat végeztek, ami kedvezően befolyásolta a vár küllemét, és a korhűségi követelményeknek is eleget tett. Az erődítmény egy Vág-parti valószínűtlenül meredek, hatalmas sziklára épült, amely függőlegesen szakad a folyóba. Feltehetőleg a XIII. században épült. Az 1321-ben bekövetkezett haláláig itt is Csák Máté volt az úr, ezt követően királyi vár,

miközben egy ideig az ifjabb Stibor birtoka volt. A török időkben jelentősebb katonai szerepet nem játszott. 1698-ban Lipót császár parancsára felrobbantották.

Innen tovább indultunk a közeli Zsolnára (Zilina), mely 1312-ben kapott városi kiváltságot Károly Róberttől. A város ma elhanyagolt külsejű ipari centrum, a középkori ódon városrész is jórészt elpusztult. Zsolnáról átmentünk a Vág északi partjára, majd a túlparti hídfőnél elértük Budatin (Budatin) községet. Itt áll Budatin híres vára, amely egykor a Vág-völgy stratégiai fontosságú erődítménye volt évszázadokon keresztül. Legjellegzetesebb, távolról is szembetűnő része a szabálytalan alaprajzú, nagyjából hengeres, fehérre meszelt lakótorony. A hajdani hatalmas vízvárból ma már csak a palotaszárny maradt meg, ebben ma a Vág-völgyi Múzeum működik, amely – mondanom sem kell – zárva volt.

Zsolnáról a Vág-völgyi vasúton indultunk tovább Trencsén (Trencin) városa felé. Utunk során a Vágot szegélyező, minduntalan előbukkanó várromokban gyönyörködtünk, és csodáltuk a pompás tájat. A folyó szűk völgye dél felé kitágul, Trencsén is egy ilyen tágabb medencében terül el. Ebben a katlanban a folyót egyik oldaláról egy igen meredek sziklás hegy határolja. Ezen áll Csák Máté, a hajdani nagy oligarcha híres vára, amely a folyó fölött 260 méter magasan emelkedik. A vár nagy területű, négy védelmi zóna figyelhető meg benne. Amikor ott voltunk, erőteljes restauráló munkálatok folytak benne, a restaurálókat dicsérendő, igen jó állapotban van.

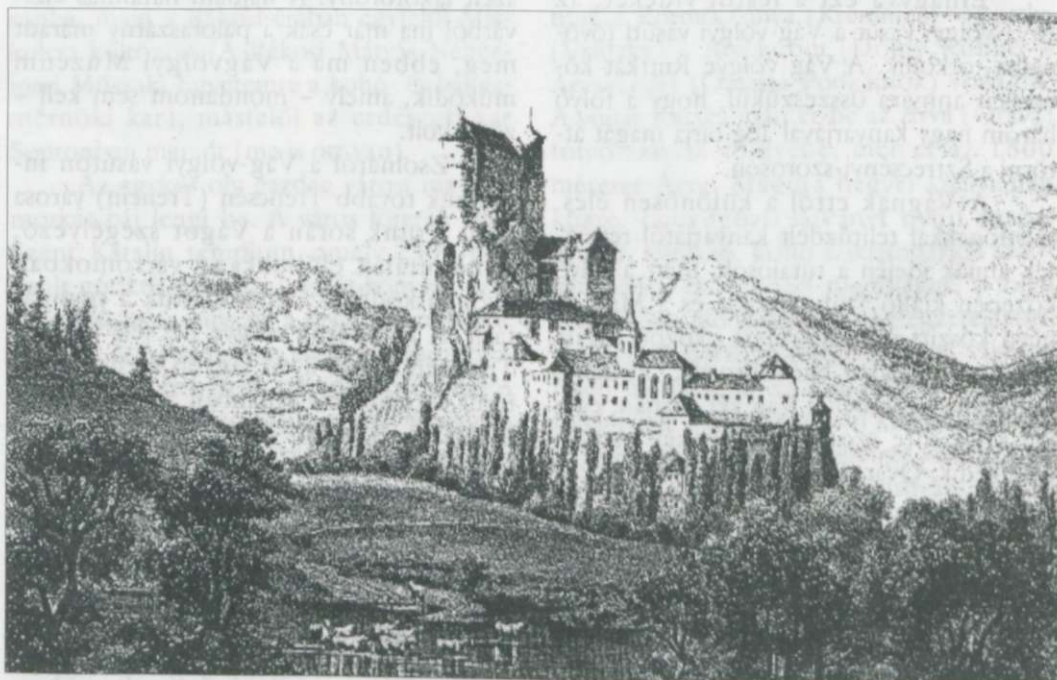
Ez a vár már a XI. században állott, mint a róla elnevezett Trencsén vármegye központja. (Anonymus is említi.) A XIV. század elején vált igazán híressé, ekkor a legnagyobb hatalmú tartományúr, Csák Máté székhelye volt, aki innen kormányozta „birodalmát”. Károly Róbertnek is

csak az oligarcha halála után sikerült elfoglalnia, ekkor lett királyi vár. Utána Hunyadi János kapta meg, királyi adományként, tőle Mátyás királyra szállt. A Szapolyaiak Mátyástól zálogba kapták, de II. Ulászlótól végleges adománylevelet csikarnak ki. A török időkben az erősség katonai jelentősége csökkent, mivel távol volt a török hadszíntértől, másrészt kissé kiesett a Bécs elleni magyar támadási főirányból. II. Rákóczi Ferenc sikertelenül ostromolta évenként, sőt, az ostrom a trencsényi csatavesztéssel zárult 1708-ban. 1782-ben elhagyták, mivel fenntartása sokba került. A vármegye főispánja, gróf Illésházy János elhatározta, hogy az ősi várat újra régi

pompájában állítja helyre, azonban 1790. június 11-én tűz ütött ki a városban, ami átterjedt a várra is, amely órák alatt kiégett. Mai formáját – amely az 1560-as állapota – restaurálás során nyerte el. A vár legimpozánsabb része a 30 méter magas lakótorny, ahonnan pompás kilátás nyílik a Vág völgyére.

Írásom célja, hogy kedvet csináljak az olvasóknak – azoknak, akik még nem jártak ezeken a vidékeken – a Felvidék tájainak és történeti emlékeinek megismerésére, mert a teljes magyar kárpát-medencei múltat és kultúrkört így közelebbről lehet szemlélni.

Wernsdörfer László

Árva vára